

**INFORME SOBRE LA “PROPUESTA DE *DECRETO .../2011, DEL
CONSELL, POR EL QUE SE REGULA EL PLURILINGÜISMO EN
LA COMUNIDAD VALENCIANA*” REMÉS PER LA
CONSELLERIA D'EDUCACIÓ A LA UNIVERSITAT D'ALACANT**

Universitat d'Alacant, Universitat Jaume I, Universitat de València

Juny de 2011

Índex

Introducció	2
Anàlisi del document “Propuesta de Decreto .../2011, del Consell, por el que se regula el plurilingüismo en la Comunidad Valenciana”	5
La creació d'un programa plurilingüe unificat	5
La incorporació de les llengües al programa educatiu	6
La llengua inicial d'escolarització de l'alumnat	8
L'ús de la llengua en les àrees no lingüístiques (ANL)	9
L'aprenentatge de la llengua estrangera	12
L'extensió dels beneficis dels programes educatius plurilingües als territoris de predomini lingüístic castellà referits en l'Art. 36 de la <i>Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià</i>	13
L'aplicació dels programes educatius plurilingües en el Batxillerat, la Formació Professional i en altres ensenyances (Arts. 10, 11, 15 i 16 de la proposta de decret)	14
La formació del professorat	15
Conclusió i recomanacions	16
a) Resum de les recomanacions argumentades en l'informe que s'haurien d'incloure en la proposta de decret	16
b) Altres aspectes que seria convenient que estiguessen previstos en el decret	19
Referències bibliogràfiques	20

Introducció

Amb relació a la "Propuesta de Decreto .../2011, del Consell, por el que se regula el plurilingüismo en la Comunidad Valenciana", la Universitat d'Alacant vol fer arribar els suggeriments següents a la Conselleria d'Educació amb la finalitat de contribuir, si és possible, a la millora del document.

En primer lloc, la Universitat d'Alacant valora positivament l'aposta del Consell per l'educació plurilingüe, que obeeix a una demanda social clara i dóna resposta a les necessitats dels joves que estan formant-se actualment en el sistema educatiu.

En segon lloc, cal ser conscient que un sistema educatiu que proporcione formació a l'alumnat en tres o més llengües no es pot crear simplement amb la publicació d'un decret. Cal partir dels recursos que el sistema educatiu ja disposa i cal posar les bases per a construir-lo en un període de temps raonable, el més curt possible, i d'una manera consensuada. Un consens social i polític ampli és imprescindible per tal que pugui ser assumit per la major part de la societat i tinga garantida la continuïtat.

Pel que fa al punt de partida, la Comunitat Valenciana té una molt bona situació per a abordar el repte de l'educació plurilingüe per diverses raons:

a) Per la riquesa que suposa tenir dues llengües oficials. El fet que una gran part de l'alumnat dels centres educatius valencians estiga en contacte habitualment i reba formació en les dues llengües oficials, valencià i castellà, ens proporciona un punt de partida òptim per a incorporar al sistema educatiu una tercera i, si és possible, una quarta llengua. La hipòtesi de l'adquisició multilingüe (Cenoz & Genesee 1998) explica com les persones que han adquirit un bilingüisme additiu (és a dir, un bilingüisme equilibrat en què l'adquisició de la segona llengua no es fa en detriment de la competència en la primera llengua) tenen accés a uns avantatges cognitius que faciliten l'adquisició de noves llengües.

b) Perquè el sistema educatiu valencià té una experiència àmplia en la implementació i la gestió dels programes educatius bilingües. Són molts els alumnes, els mestres i professors, i els centres educatius que al llarg de les darreres tres dècades han participat en la posada en marxa i la gestió d'aquests programes i, per tant, hi ha un coneixement acumulat¹ i una pràctica educativa molt importants que s'han de tenir molt en compte.

¹ Pel que fa al coneixement acumulat, la Conselleria de Cultura, Educació i Esport de la Generalitat Valenciana va publicar el 2006 una obra (V. Pascual, *El tractament de les*

Com a conseqüència del que s'ha exposat en els punts anteriors, l'anàlisi dels resultats dels programes bilingües actuals hauria de ser el punt de partida per al disseny i la posada en funcionament dels nous programes educatius que faran el pas des dels programes bilingües actuals als nous programes educatius plurilingües.

Malauradament, els resultats de les avaluacions realitzades per l'administració educativa (IVACE i Direcció General d'Avaluació, Innovació, Qualitat Educativa i de la Formació Professional) no són públics, i tampoc hi ha prou estudis sobre aquesta qüestió realitzats des d'altres àmbits, com ara les universitats valencianes. En qualsevol cas, els pocs estudis coneguts que analitzen els resultats dels programes educatius bilingües de la Comunitat Valenciana coincideixen amb els resultats compilats per la literatura científica sobre l'educació plurilingüe en altres llocs del món des de fa més de quatre dècades: els programes educatius plenament bilingües (Programa d'Immersion Lingüística PIL, i Programa d'Ensenyament en Valencià PEV) són els únics que garanteixen una competència elevada i similar en les dues llengües oficials, valencià i castellà, a l'alumnat del sistema educatiu obligatori.² A més, tots dos programes destaquen perquè aconsegueixen també uns resultats òptims en les àrees no lingüístiques del currículum.³ Són uns resultats coherents amb els que es coneixen d'altres sistemes educatius de la resta del món, ja que els dos programes corresponen a models (els programes d'immersió lingüística primerenca total o model d'immersió canadenc i els programes de manteniment de la llengua i de la cultura pròpies, també anomenats programes de manteniment de la llengua patrimonial) que han estat àmpliament avaluats en altres contextos amb resultats sempre molt positius.⁴

Els resultats del Programa d'Incorporació Progressiva (PIP), vehiculats inicialment en castellà, són molt diversos, especialment pel que fa a l'aprenentatge de la llengua minoritzada, el valencià, llengua en la qual rarament s'aconsegueix una competència lingüística suficient i equilibrada com la que sí que s'obté en castellà.

llengües en un model d'educació plurilingüe per al sistema educatiu valencià), prologada pel Sr. Conseller Alejandro Font de Mora Turón, que és un molt bon estat de la qüestió sobre l'educació plurilingüe i fa reflexions molt interessants i encertades per a la implementació de l'educació plurilingüe en la Comunitat Valenciana.

² Baldaquí, J. M. (2000) *Els programes educatius bilingües a la comarca de l'Alacantí. Estudi sociolingüístic*. Alacant, Universitat d'Alacant [tesi doctoral].

³ López Varona, J. A. (dir.), *Avaluació del sistema Educatiu. Rendiment acadèmic dels alumnes de 4t curs de l'ESO. Any 2000*. València, Institut Valencià d'Avaluació i Qualitat Educativa.

⁴ Vegeu, per exemple, Baker, C. (1997) *Fundamentos de Educación Bilingüe y bilingüismo*. Madrid, Cátedra, p. 226-234. Per a Colin Baker tots dos programes mereixen ser considerats programes "forts" en la consecució dels objectius de l'educació bilingüe.

Ressaltem que, pel seu disseny, aquests programes no són homologables amb altres modalitats d'educació bilingüe descrites en la bibliografia internacional sobre la matèria.

Però aquest punt de partida positiu també té alguns punts febles, que resumirem en tres:

a) Els desequilibris que hi ha en el sistema educatiu valencià pel que fa a l'educació bilingüe, ja que aquesta es concentra en un percentatge molt important en l'educació pública, sobretot en les etapes de l'educació infantil i primària i, paral·lelament, se'n registren dèficits molt importants tant en l'educació concertada i privada en general com també en el pas de l'educació primària a l'educació secundària.

b) Les mancances en la formació lingüística del professorat, tant en una de les llengües oficials, el valencià, com, sobretot, en les llengües estrangeres. Mentre que la competència lingüística dels mestres i professors en castellà és, en general, suficient, hi ha encara dèficits molt importants en la seua competència en valencià. Cal recordar que hi ha una part important del professorat, sobretot en l'educació secundària, que no acredita la competència necessària per a impartir docència en aquesta llengua, malgrat que es tracta d'una llengua oficial. En el cas del professorat que sí que acredita aquesta competència, la realitat de les aules demostra que, en molts casos, tenen mancances importants que són la causa de la seua inseguretats en l'ús acadèmic del valencià. Pel que fa a la formació lingüística en les llengües estrangeres, la falta de competència és generalitzada i de difícil solució a curt termini.

c) Els dèficits en la formació específica en la metodologia de l'educació plurilingüe, que són paral·lels a la falta de programes d'investigació educativa i d'innovació docent centrats en la pràctica de l'educació plurilingüe.

Per a resumir aquest primer apartat, la Universitat d'Alacant considera imprescindible la transformació dels actuals programes educatius bilingües en programes plurilingües i remarca que per a fer aquesta transformació no es pot prescindir de l'experiència de més de vint-i-cinc anys d'aplicació dels actuals programes d'educació plurilingüe. També recorda que en l'any 1998 el Consell Valencià ja va fer un primer pas, positiu, per a realitzar aquesta transformació amb la publicació de l'*Ordre de 30 de juny de 1998, de la Conselleria de Cultura, Educació i Ciència, per la qual s'estableixen els requisits bàsics, criteris i procediments per a aplicar en els centres educatius un Programa d'Educació*

Bilingüe Enriquit per la incorporació primerenca d'una llengua estrangera, com a llengua vehicular, des del primer cicle de l'Educació Primària, l'experiència del qual no s'hauria de desaprofitar. A partir d'aquestes premisses, i tot tenint en compte els punts forts que han de ser el nostre punt de partida i també els punts febles a què s'ha de donar resposta, abordem l'anàlisi de la "Propuesta de Decreto .../2011, del Consell, por el que se regula el plurilingüismo en la Comunidad Valenciana".

Anàlisi del document "Propuesta de Decreto .../2011, del Consell, por el que se regula el plurilingüismo en la Comunidad Valenciana"

La creació d'un programa plurilingüe unificat

L'aspecte més important de la proposta de decret és la creació d'un programa únic i la derogació dels actuals programes educatius bilingües o plurilingües (Disposició derogatòria única). Però en la pràctica no es crea un únic programa, sinó dos: el *Programa Plurilingüe Inicial* i el *Programa Plurilingüe Avançat*.

D'acord amb l'anàlisi dels resultats coneguts dels programes educatius bilingües vigents actualment, estem convençuts que l'opció òptima és mantenir i promoure els Programes d'Immersion Lingüística (PIL) i d'Ensenyament en Valencià (PEV), perquè són els que han demostrat una major eficàcia en l'aconseguint d'un bilingüisme additiu en les dues llengües oficials (valencià i castellà) i, per tant, són els que preparen millor l'alumnat per a l'aprenentatge de noves llengües, d'acord amb la hipòtesi de l'adquisició multilingüe (Cenoz & Genesee 1998). Paral·lelament, caldria transformar el Programa d'Incorporació Progressiva en el Programa Plurilingüe Inicial. A més, caldria preveure per als tres programes la possibilitat d'incorporació d'una tercera llengua segons el model dels Programes Educatius Bilingües Enriquits o d'acord amb el model del Programa Plurilingüe Avançat.

En el cas que es prenga la decisió d'adoptar un programa únic, que pot comportar avantatges organitzatius, s'hauria de garantir en tots els casos que es complisquen les condicions següents:

a) Que tinga presents unes característiques bàsiques i obligades que permeten considerar-lo en tots els casos com un programa educatiu autènticament plurilingüe.

b) Que s'aplique realment a la totalitat de la població escolar, i no a una part, com s'esdevé actualment amb els programes bilingües que només s'apliquen a les localitats de predomini lingüístic valencià recollides en l'Art. 35 de la *Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià*.

c) Que permeta la suficient flexibilitat perquè puga adaptar-se en cada centre educatiu, tant en el disseny particular del programa com en la metodologia didàctica, a les necessitats de l'alumnat (segons es tracte per als alumnes de docència en una L1, L2 o L3) i a la situació sociolingüística de les llengües que formen part del programa educatiu (no pot ser igual una llengua dominant que una llengua minoritzada o una llengua estrangera amb una presència mundial predominant).

A més, no podem oblidar que allò que caracteritza els programes educatius plurilingües és l'ús de diverses llengües com a vehiculars del procés d'ensenyament (no necessàriament de manera simultània o amb la mateixa intensitat) i, sobretot, els objectius que es persegueixen, que no poden ser altres diferents del plurilingüisme (entés com una competència equilibrada i funcional en les diferents llengües del currículum) i la tolerància cultural. En el cas de la Comunitat Valenciana, amb dues llengües oficials, ha de garantir-se al final de l'ensenyança obligatòria una competència elevada (nivell C1 del *MECR*) i equilibrada en les dues llengües i unes actituds de tolerància i d'integració cultural en les dues llengües i cultures. Lògicament, els programes educatius plurilingües han de garantir també una competència adequada en les àrees no lingüístiques (ANL) del currículum.

En els apartats següents analitzem les característiques dels *Programes Plurilingües Inicial* i *Avançat* que es descriuen en la proposta de decret des del punt de vista de les característiques que hauria de tenir un programa educatiu plurilingüe adaptat al context valencià.

La incorporació de les llengües al programa educatiu

El disseny del *Programa Plurilingüe Inicial* es caracteritza (Art. 4, p. 1) per "la presència equilibrada en el currículum de las áreas, materias o módulos no lingüísticos en relación a los dos idiomas oficiales de la Comunitat Valenciana; así como por la presencia en el currículum de, al menos, una lengua extranjera (preferentemente el inglés), que se deberá impartir en su lengua de referencia".

El disseny del **Programa Plurilingüe Avançat** parteix del *Programa Plurilingüe Inicial* al qual afig la "impartición de, al menos, un área, materia o módulo no lingüístico en una lengua extranjera, preferentemente en inglés". La docència en la llengua estrangera podrà augmentar progressivament fins a un màxim d'un terç total del temps escolar i es mantindrà, en tot cas, "el equilibrio proporcionado de las áreas, materias o módulos no lingüísticos a impartir en valenciano y en castellano" (Art. 5, punts 1, 2, 3 i 4).

La nostra valoració és que el repartiment equilibrat del temps escolar entre les dues llengües oficials, amb uns percentatges similars, no permetrà l'objectiu de "asegurar la adquisición de una competencia lingüística equilibrada en valenciano y en castellano..." (Art. 4, p. 2) ja que amb aquest disseny del programa l'alumnat difícilment podrà aconseguir una competència lingüística adequada en valencià per la seua condició sociolingüística de llengua minoritzada.

Aquesta afirmació es basa en el consens que hi ha entre els experts en educació plurilingüe (Cummins 1986, 2002; Cloud & Genesee & Hamayan 2000; May & Hill & Tiakiwai 2004; Genesee 2004) que en el cas de les llengües amb una situació de minorització sociolingüística, com és el cas del valencià, s'ha de reforçar la seua presència escolar per tal de compensar la feblesa en l'ús social i aconseguir l'objectiu d'una competència lingüística equilibrada.

Per tant, i d'acord amb les experiències descrites per aquests autors, si adoptem un model de programa únic s'hauria de garantir en tots els casos que un mínim del 50% del temps escolar s'ha de vehicular en valencià al llarg de tot l'ensenyament obligatori. És evident que la proporció d'ús del valencià pot anar variant al llarg del procés d'escolarització, amb una presència més intensa al començament (idealment el 90 % del temps en valencià) que progressivament aniria baixant en la mesura que s'introdueixen les altres llengües del currículum.

Cal remarcar que el fet que la llengua minoritzada tinga un tractament escolar més intens no afecta negativament la competència lingüística que s'adquireix en la llengua majoritària, tal com està demostrat en la investigació internacional (p. ex. Landry & Allard 2000) i en les avaluacions de competències realitzades en les comunitats autònomes espanyoles amb llengua pròpia. De fet, com més intensa és l'escolarització en la llengua minoritzada (valencià, en el nostre cas) major és el grau de bilingüisme i la naturalesa additiva del bilingüisme aconseguit, cosa que afavoreix una competència més elevada en la llengua dominant (castellà en el nostre cas) –tal com prediu la hipòtesi de la interdependència lingüística (Cummins

1986) i el model dels balancins compensadors (Landry & Allard 1990)– i proporciona un punt de partida millor per a l’aprenentatge de noves llengües, d’acord amb la hipòtesi de l’adquisició multilingüe (Cenoz & Genesee 1998).

La llengua inicial d’escolarització de l’alumnat

La proposta de decret preveu que “se tenderá –en la medida de las posibilidades organizativas de los centros–, a que todos los escolares reciban las primeras enseñanzas en su lengua habitual, castellano o valenciano” (Art. 2, p. 5). També preveu que “la lengua materna predominante entre el alumnado en la que se vehicularán los ámbitos de actuación en la Educación Infantil la determinará la Conselleria competente en materia de Educación tras realizarse en cada centro docente una consulta de carácter orientativo y no vinculante a todos los padres, madres o tutores legales del alumnado al inicio del primer curso del segundo ciclo de la Educación Infantil” (Art. 2, p. 6).

Ja fa molt de temps (a partir de les investigacions d’ E. Peal i W. Lambert dels anys 60 del segle XX) que la investigació sobre educació plurilingüe va desestimar la creença que la llengua materna és, en tots els casos, la millor opció per a l’escolarització de l’alumnat. De fet, actualment se sap que per als alumnes de llengua minoritzada (l’alumnat valencianoparlant) l’escolarització en la primera llengua sí que és la millor opció, però en el cas de l’alumnat de llengua majoritària (castellanoparlant en el nostre context) no ho és necessàriament si l’objectiu és que aquests xiquets i xiquetes tinguen una bona competència funcional en castellà i en valencià. L’experiència dels programes d’immersió lingüística, àmpliament experimentats en tot el món i amb una dilatada experiència d’aplicació a la Comunitat Valenciana, posa de manifest que són els únics que garanteixen una competència lingüística equilibrada i els avantatges cognitius del bilingüisme additiu per a l’alumnat de primera llengua majoritària. Per tant, privar els alumnes de primera llengua el castellà dels avantatges inqüestionables dels programes d’immersió lingüística és una regressió que s’hauria d’evitar.

A més, si atenem a la composició sociolingüística actual de l’alumnat (amb una majoria d’alumnat castellanoparlant que es concentra sobretot a les grans ciutats), l’aplicació automàtica del criteri de la llengua materna reduirà de manera molt important la presència del valencià com a llengua inicial d’ensenyament i anirà en contra del principi, que ja s’ha justificat anteriorment, segons el qual en contextos

com el de la Comunitat Valenciana la llengua minoritzada ha de tenir un tractament preferent.

De manera paral·lela, la redacció de l'Art. 2, punts 5 i 6, deixa en mans de l'administració educativa el que fins ara era un dret dels pares: la tria de la llengua primera d'escolarització dels fills. De fet, la redacció de la proposta de decret en l'Art. 2, punts 5 i 6, permetria l'escolarització inicial de l'alumnat en programes educatius amb canvi de llengua sense el consentiment explícit dels pares. Aquesta possibilitat és conflictiva en tots els casos, ja que és una exigència pedagògica dels programes educatius amb canvi de llengua que els pares hi estiguen d'acord per tal de garantir la motivació necessària en el procés d'escolarització, però en el cas particular dels alumnes que tenen el valencià com a primera llengua, l'escolarització obligatòria de l'alumnat en una llengua majoritària està descrita en tota la bibliografia sobre l'educació plurilingüe com una de les causes que genera el bilingüisme substractiu, amb conseqüències negatives no sols per a l'aprenentatge lingüístic dels escolars sinó també per al seu desenrotllament cognitiu i acadèmic.

Com a conclusió, en aquest punt recomanem: a) Mantenir la recomanació general d'escolarització inicial en la llengua materna que apareix en la proposta de decret. b) Que siguin els pares els qui trien la llengua d'escolarització inicial dels fills. c) Promoure la possibilitat de la immersió lingüística i facilitar la seua elecció com una opció voluntària que s'aplicaria en aquells grups d'alumnes de primera llengua el castellà els pares dels quals trien l'escolarització inicial en valencià. Aquesta possibilitat seria, en la pràctica, una opció de l'aplicació del *Programa Plurilingüe* (inicial o avançat) paral·lela a altres possibilitats que permet la proposta de decret, com ara l'aplicació del *Programa Plurilingüe Avançat*, que també és voluntària. d) En qualsevol cas, que hi haja sempre una atenció personalitzada per a tot l'alumnat en raó de la seua primera llengua, especialment en els primers anys de l'escolarització, aspecte que sí que es preveu en la proposta de decret.

L'ús de la llengua en les àrees no lingüístiques (ANL)

El disseny del *Programa Plurilingüe Inicial* i del *Programa Plurilingüe Avançat* implica, com és lògic, el fet que l'alumnat haurà de cursar algunes assignatures en una llengua que no és la seua primera llengua. La metodologia dels programes educatius amb canvi de llengua implica que els professorat ha d'utilitzar, sempre que siga necessari, un *input* lingüístic adaptat a la competència de l'alumnat (*input* comprensiu) i que l'alumnat pot usar la primera llengua mentre

s'adequa a la falta de competència inicial en la llengua del programa. La utilització d'una metodologia didàctica adequada a la situació de l'alumnat a través d'un tractament integrat de llengua i continguts permetrà a l'alumnat assolir els objectius del programa, tant pel que fa als continguts de les ANL com a la construcció de la competència lingüística en la llengua en què es vehicula la matèria. Lògicament, els objectius educatius de les ANL han d'incloure tant l'aprenentatge dels continguts propis de l'àrea com també de la llengua que els vehicula, ja que està demostrat que aquests continguts s'aprenen millor en la mesura que es construeixen conjuntament amb els recursos lingüístics que serveixen per a elaborar-los (Laplanche 2000).

Dins d'aquest procés, l'alumnat és motivat constantment per a utilitzar la llengua vehicular en què s'imparteix l'ANL i aquest aprenentatge és facilitat per una metodologia d'ensenyament-aprenentatge que implica un pas progressiu des d'activitats més assequibles per a l'alumnat (perquè impliquen usos lingüístics molt contextualitzats i poc exigents cognitivament) fins a activitats més abstractes i exigents cognitivament, tot passant per activitats amb un grau major d'exigència cognitiva que està facilitada per una elevada contextualització (Cummins 1986).

Ara bé, en cap programa educatiu plurilingüe dels que hi ha descrits a la bibliografia científica sobre el tema es consagra com un dret de l'alumnat que al llarg de tot el procés educatiu pugui utilitzar sempre que vulgui la seua primera llengua, ni tampoc la possibilitat de triar la llengua, oral o escrita, en què realitzarà les activitats de classe, incloent-hi el procés d'avaluació de coneixements. De fet, sembla lògic que si la metodologia d'ensenyament-aprenentatge implica la construcció conjunta dels coneixements de les ANL i del llenguatge que les vehicula, aquest aprenentatge implica l'ús de la llengua vehicular en totes les activitats acadèmiques, entre les quals s'inclouen les activitats d'avaluació, especialment si tenen caràcter formatiu (avaluació contínua). Per tant, reconèixer aquest dret a l'alumnat és del tot contrari als principis de l'educació plurilingüe, que es basen precisament en el fet que una llengua s'aprèn en la mesura que s'utilitza per a realitzar activitats funcionals dins del procés d'aprenentatge. En conseqüència, deixar oberta la possibilitat que l'alumnat tinga el dret d'eleger la llengua que utilitzarà, tant oralment com per escrit, al llarg de tot el procés educatiu, és incoherent amb la metodologia didàctica de l'educació plurilingüe i, a més, impediria en la pràctica aconseguir el desideratum de l'Art. 2, punt 3, de la proposta de decret: "Los centros docentes de la Comunidad Valenciana a los que hace referencia el artículo 1.2 del presente Decreto, deberán asegurar que su

alumnado adquiera al finalizar la educación básica una competencia lingüística similar en valenciano y en castellano”.

És per això que considerem imprescindible l'eliminació de l'Art. 3, punt 7, de la proposta de decret i la revisió de la redacció del l'Art. 2, punt 2, que podria quedar de la manera següent: “En todas las áreas, materias o módulos, a excepción de las lingüísticas (valenciano, castellano, lengua extranjera), se procurará que el alumnado utilice la lengua en que se imparte el área, materia o módulo. Los profesores favorecerán la adaptación del alumnado a la lengua del programa cuando no se trate de su primera lengua haciendo uso de las estrategias didácticas necesarias de acuerdo con los principios del tratamiento integrado de lengua y contenidos”.

La proposta de decret preveu quines són les ANL que hauran d'impartir-se necessàriament en cadascuna de les llengües oficials al llarg de les etapes de l'educació primària i de l'educació secundària i quin és el procediment per a designar la llengua en què s'impartiran la resta d'ANL. Si bé entenem que la voluntat del legislador és garantir que les àrees de major pes curricular queden repartides de manera equilibrada entre les dues llengües oficials, també fem notar que una distribució rígida pot afectar les possibilitats organitzatives dels centres, que poden no comptar amb professorat format lingüísticament en una de les àrees i sí en les altres, i també afectarà la competència lingüística adquirida per l'alumnat.

Però el que és preocupant realment és que aquesta distribució rígida de les llengües segons les àrees del currículum és contrària a un dels principis bàsics de l'educació plurilingüe: el principi de la interdependència, formulat inicialment per J. Cummins (1986) i ampliat per N. Francis (2000). Segons aquest principi, les habilitats lingüístiques i cognitives referides a una matèria del currículum que s'han après inicialment en una llengua determinada poden transferir-se a les altres llengües amb la condició que siguin treballades i reutilitzades en les altres llengües (Cummins 2002). Per tant, per a aprofitar aquest important avantatge de l'educació plurilingüe és necessari que totes les àrees del currículum es treballen en totes les llengües al llarg del procés educatiu, i que el disseny de la docència estiga fet de manera que aquells continguts que s'han treballat en una llengua es reprenguen i reutilitzen des de les altres llengües per tal de refermar i ampliar el seu domini.

En conseqüència, seria necessari que la redacció de la proposta de decret preveïés que la docència de les ANL de major pes curricular (que s'haurien d'enumerar per a cada etapa educativa) hauria de quedar repartida de manera equilibrada entre les

dues llengües oficials i que la llengua vehicular d'aquestes àrees aniria alternant-se de manera equilibrada al llarg dels diferents cicles i etapes de l'ensenyament obligatori.

L'aprenentatge de la llengua estrangera

El disseny del **Programa Plurilingüe Inicial** preveu "la presencia en el currículum de, al menos, una lengua extranjera (preferentemente el inglés), que se deberá impartir en su lengua de referencia" (Art. 4, p. 1). L'àrea de llengua estrangera començaria a introduir-se en el cicle d'Educació Primària (Art. 8, p. 1) i continuaria durant l'Educació Secundària (Art. 9, p. 2). Aquest disseny no pot considerar-se un programa plurilingüe, ja que es tracta més aïna d'un programa bilingüe (amb les limitacions que ja hem comentat) que incorpora l'ensenyament d'una llengua estrangera com a assignatura. Fem notar que el tractament de la llengua estrangera com a simple assignatura és menys intens que el que és possible d'acord amb la LOE,⁵ que preveu la possibilitat d'introduir una segona llengua estrangera al final de l'etapa de l'Educació Primària (Art. 18), possibilitat que no es preveu en la proposta de decret, i la possibilitat d'introduir la llengua estrangera en l'educació infantil (Art. 14), aspecte que no està previst en el disseny del *Programa Plurilingüe Inicial* però que sí es preveia –encara que amb limitacions– en la resolució de 30 juliol de 2008 de la Direcció General d'Ordenació i Centres Docents i de la Direcció General de Personal.

Les investigacions realitzades sobre la introducció d'una tercera llengua en un sistema bilingüe mostren un optimisme moderat pel que fa als resultats. Per tant, és convenient no generar massa expectatives pel que fa a la competència lingüística que s'adquirirà en la llengua estrangera i, en tot cas, demanem que es tinguin en compte les recomanacions metodològiques recollides per V. Pascual (2006: 72) pel que fa a la incorporació de la llengua estrangera en unes condicions similars a les que es descriuen en la proposta de decret.

El disseny del **Programa Plurilingüe Avançat** "se caracteriza por la impartición de, al menos, un área, materia o módulo no lingüístico en una lengua extranjera, preferentemente en inglés". Aquest model sí que entraria dins del que pot considerar-se educació multilingüe, ja que hi està prevista la utilització de tres llengües com a vehiculars de l'ensenyament amb l'objectiu de garantir que "los

⁵ Ley Orgánica 2/2006, de 3 de mayo, de Educación.

alumnos y alumnas estén capacitados para utilizar, oralmente y por escrito, indistintamente las tres lenguas (valenciano, castellano e inglés)". També preveu la possibilitat d'introduir una segona llengua estrangera al final de l'etapa de l'Educació Primària (Art. 13, p. 4) en consonància amb el que disposa la LOE.

Aquest programa preveu la introducció de la llengua estrangera des del primer curs del segon cicle de l'educació infantil (Art. 12, p. 3) en una proporció que no serà superior al 25%. Com ja hem dit, les investigacions realitzades sobre la introducció d'una tercera llengua en un sistema bilingüe mostren un optimisme moderat pel que fa als resultats. En tot cas, tornem a recomanar que es tinguen en compte les recomanacions recollides per V. Pascual (2006) pel que fa al tractament integrat de les llengües i a la incorporació de la llengua estrangera en el marc de l'educació plurilingüe. Quant a la utilització de la llengua estrangera com a vehicular d'una ANL, considerem fonamental l'adopció d'un enfocament metodològic basat en l'aprenentatge integrat de llengua i continguts (*CLIL, Content and Language Integrated Learning*) tal com es desprén dels plantejaments de l'educació plurilingüe que emanen del Consell d'Europa.

L'extensió dels beneficis dels programes educatius plurilingües als territoris de predomini lingüístic castellà referits en l'Art. 36 de la *Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià*

Considerem molt positiu que la proposta de decret estiga pensada per a la totalitat dels centres públics i concertats de la Comunitat Valenciana (Art. 1, p. 2), ja que d'aquesta manera podria solucionar-se el desequilibri que hi ha actualment en la distribució dels programes bilingües entre els centres públics i els concertats.

La proposta de decret també preveu que, d'acord amb l'Art. 24, p.2, de la *Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià*, "el Consell continuarà con la introducció progresiva de la enseñanza del valenciano en los territorios de predominio lingüístico castellano relacionados en el Título Quinto, y favorecerá todas las iniciativas públicas y privadas que contribuyan a alcanzar dicha finalidad". Pensem que aquesta possibilitat caldria legislar-la de manera més concreta per tal d'afavorir que una part important dels ciutadans valencians que viuen en aquests territoris puguen acollir-se als avantatges de l'educació plurilingüe i conèixer efectivament les dues llengües oficials de la Comunitat Valenciana i, a més, una o diverses llengües estrangeres. Si no és així, aquests valencians continuaran discriminats lingüísticament. És cert, i així s'arplega també en la proposta de decret, que la

Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià preveu la possibilitat que "los padres o tutores residentes en dichas zonas puedan obtener la exención de la enseñanza del valenciano para sus hijos o tutelados, cuando así lo soliciten al formalizar su inscripción", aspecte que s'ha de respectar per tractar-se d'una norma de rang superior, però també pensem que el desenvolupament legal del dret d'exempció podria afavorir la introducció del valencià en aquests territoris sense limitar l'exercici d'aquest dret, tot regulant-lo de manera que les exempcions només s'haurien de poder demanar durant els primers anys d'ensenyament i amb causes justificades.

Paral·lelament, també creiem que la redacció de l'Art. 2, p. 4, de la proposta de decret hauria de delimitar l'extensió temporal màxima de la residència temporal en la Comunitat Valenciana a dos anys o dos cursos acadèmics, tal com està regulat actualment en l'Ordre d'1 de setembre de 1984,⁶ i mantenir en tot cas l'obligatorietat d'assistir a les classes de valencià i fer totes les activitats formatives d'aquesta matèria durant el període que dure l'exempció per residència temporal.

L'aplicació dels programes educatius plurilingües en el Batxillerat, la Formació Professional i en altres ensenyances (Arts. 10, 11, 15 i 16 de la proposta de decret)

En relació amb els estudis de Batxillerat, la proposta de decret només preveu establir una oferta equilibrada de docència a impartir en valencià i en castellà, que en aquesta oferta es tindran en compte els diferents tipus de matèries (comunes, de modalitat i optatives) i, en el cas del *Programa Plurilingüe Avançat*, preveu un màxim de tres matèries d'ANL que es poden impartir en una llengua estrangera. Aquesta previsió seria molt positiva si és pogués aconseguir, i per això demanem que es concrete més la proposta de text legislatiu perquè allà on es refereix a una oferta equilibrada de docència a impartir en valencià i en castellà s'especifique que els percentatges d'hores lectives en una i altra llengua han de ser els mateixos.

Pel que fa als estudis de Formació Professional i d'altres ensenyances, valorem que la previsió de la proposta de decret és molt incompleta, i demanem que es redacte

⁶ Ordre d'1 de setembre de 1984, per la qual es desplega el Decret 79/1984, de 30-7-84, sobre aplicació de la Llei 4/1983 d'Ús i Ensenyament del Valencià en l'àmbit de l'ensenyament no universitari de la Comunitat Valenciana.

de manera similar a la previsió d'ús de les llengües oficials que es fa en el Batxillerat.

La formació del professorat

Un dels dèficits que hem esmentat en l'apartat introductori d'aquest informe són les mancances existents en la formació lingüística del professorat, tant pel que fa a una de les llengües oficials, el valencià, com, sobretot, en les llengües estrangeres.

Pel que fa al primer punt, valorem molt positivament la previsió de l'Art. 9, p. 6, de catalogació lingüística en valencià dels llocs de treball del Cos de Professorat en Educació Secundària.

La proposta de decret també preveu (Art. 19, p. 2) l'obligació per al professorat que impartirà docència vehiculada en una llengua estrangera d'acreditar una competència mínima de nivell B2 segons *el Marc Europeu Comú de Referència per a les Llengües*. Som conscients de la dificultat per a la formació lingüística del professorat en llengües estrangeres, peròensem que un nivell B2 és un punt de partida massa baix per a les necessitats comunicatives d'un docent, especialment en aquelles matèries que tenen uns requisits cognitivolingüístics més elevats i un caràcter més descontextualitzat. Per tant, recomanariem que, en la mesura de les possibilitats organitzatives, es demane un nivell C1 similar al que es demana en l'ensenyament de les llengües oficials al professorat implicat en la docència vehiculada en llengües estrangeres i que, en tot cas, hi haja un suport constant, tant en la formació lingüística d'aquest com en l'elaboració de materials i recursos docents.

Els apartats anteriors ens porten a reflexionar sobre la formació lingüística del professorat. És evident que un sistema educatiu plurilingüe com el que es descriu en la proposta de decret només pot funcionar amb un professorat molt qualificat en les llengües del programa educatiu: castellà, valencià i llengües estrangeres (anglès, francès...). Per tant, caldria que les universitats potenciessen la formació lingüística i en didàctica de l'educació plurilingüe que es proporciona al futur professorat durant la seua formació inicial, especialment en els graus de Mestre i en el Màster de Formació del Professorat de Secundària, per tal d'assegurar una competència lingüística i didàctica adequada en les diferents llengües dels programes educatius oficials. Igualment, sembla coherent que els requisits lingüístics existents actualment en les proves d'accés a la funció pública en l'àmbit educatiu siguen reforçats, tant pel que fa a les llengües oficials com també en una llengua estrangera.

Paral·lelament, també caldria aprofundir en els programes formatius lingüístics del professorat en exercici, ja que una competència lingüística i didàctica elevada en les diferents llengües és un element bàsic per a una formació lingüística de qualitat i per a l'èxit dels programes educatius plurilingües.

Conclusió i recomanacions

En aquest apartat final, resumim les recomanacions que s'han presentat i argumentat al llarg de l'informe i proposem que es tinguen en consideració altres elements que considerem que haurien d'estar presents en un decret sobre educació plurilingüe per al sistema educatiu valencià.

a) Resum de les recomanacions argumentades en l'informe que s'haurien d'incloure en la proposta de decret

a.1) L'opció que considerem òptima és mantenir i promoure els Programes d'Immersion Lingüística (PIL) i d'Ensenyament en Valencià (PEV), perquè són els que han demostrat una major eficàcia en l'aconseguitment d'un bilingüisme additiu en les dues llengües oficials (valencià i castellà) i, per tant, són els que preparen millor l'alumnat per a l'aprenentatge de noves llengües, d'acord amb la hipòtesi de l'adquisició multilingüe (Cenoz & Genesee 1998). Paral·lelament, caldria transformar el Programa d'Incorporació Progressiva en el Programa Plurilingüe Inicial. Alhora, s'hauria de preveure per als tres programes la possibilitat d'incorporació d'una tercera llengua segons el model dels *Programes Educatius Bilingües Enriquets* o el model del *Programa Plurilingüe Avançat*.

a.2) Mantenir la recomanació general d'escolarització inicial en la llengua materna que apareix en la proposta de decret.

a.3) Mantenir el dret dels pares a triar la llengua d'escolarització inicial dels fills, tot seguint el model actualment vigent.

a.4) Assegurar, d'acord amb la proposta de decret, que hi haja sempre una atenció personalitzada per a tot l'alumnat en raó de la seua primera llengua, especialment en els primeres anys de l'escolarització.

a.5) En el cas que finalment s'adopti un model de programa únic, s'hauria de garantir en tots els casos que un mínim del 50% del temps d'ús vehicular s'impartís en valencià al llarg de tot l'ensenyament obligatori, per tractar-se d'una llengua

minoritzada i d'acord amb tota la bibliografia internacional sobre el tema (Cummins 1986, 2002; Cloud & Genesee & Hamayan 2000; May & Hill & Tiakiwai 2004; Genesee 2004), i que la proporció inicial d'ensenyança en valencià, amb el consentiment explícit de les mares i els pares, pogués arribar al 90%. La proporció d'ús del valencià aniria variant al llarg del procés d'escolarització, amb una presència més intensa al començament (el 90% del temps d'ús vehicular) i progressivament anar baixant fins al 50% com a mínim en la mesura que s'hi dona més pes a les altres llengües del currículum.

a.6) En el cas que s'adopti un model de programa únic, caldria promoure la possibilitat de la immersió lingüística i facilitar la seua elecció com una opció voluntària que s'aplicaria en aquells grups d'alumnes de primera llengua castellana els pares dels quals trien l'escolarització inicial en valencià. Aquesta possibilitat seria, en la pràctica, una opció de l'aplicació del *Programa Plurilingüe* (inicial o avançat) paral·lela a altres possibilitats que permet la proposta de decret, com ara l'aplicació del *Programa Plurilingüe Avançat*, que també és voluntària.

a.7) Suprimir la possibilitat que els alumnes pugen realitzar les proves d'avaluació de les ANL en una llengua diferent de la llengua en què s'imparteixen. Per tant, s'hauria d'eliminar l'Art. 3, punt 7, de la proposta de decret.

a.8) Suprimir el dret de l'alumnat a utilitzar sempre que vulga la seua primera llengua al llarg de tot el procés educatiu. Per tant, s'hauria de revisar la redacció de l'Art. 2, punt 2, que podria quedar de la manera següent: "En todas las áreas, materias o módulos, a excepción de las lingüísticas (valenciano, castellano, lengua extranjera), se procurará que el alumnado utilice la lengua en que se imparte el área, materia o módulo. Los profesores favorecerán la adaptación del alumnado a la lengua del programa cuando no se trate de su primera lengua haciendo uso de las estrategias didácticas necesarias de acuerdo con los principios del tratamiento integrado de lengua y contenidos".

a.9) Repartir la docència de les àrees de major pes curricular (que s'haurien d'enumerar per a cada etapa educativa) de manera equilibrada (segons com apareix en la proposta de decret) i, al mateix temps, que la llengua vehicular d'aquestes àrees s'alterne de manera equilibrada al llarg de les diferents etapes de l'ensenyament obligatori de manera que es puguin aconseguir els avantatges descrits en el principi de la interdependència (Cummins 1986; N. Francis 2000).

a.10) Introduir la llengua estrangera en el segon cicle de l'educació infantil per a tots els programes educatius.

a.11) Permetre la possibilitat d'introduir una segona llengua estrangera al final de l'etapa de l'Educació Primària en tots els programes educatius.

a.12) En el cas de les ANL impartides en una llengua estrangera, garantir un enfocament metodològic basat en l'aprenentatge integrat de llengua i continguts (*CLIL, Content and Language Integrated Learning*) d'acord amb els plantejaments de l'educació plurilingüe que emanen del Consell d'Europa.

a.13) Desplegar normativament les exempcions previstes en l'Art. 24, punt 2, de la *Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià* per afavorir la introducció progressiva de l'ensenyança del valencià que demana aquesta llei. Caldria afegir a la proposta de decret un article per a regular les exempcions, que només s'haurien de poder demanar durant els primers anys d'ensenyament i amb causes justificades.

a.14) Concretar l'extensió temporal màxima de la residència temporal en la Comunitat Valenciana que apareix en l'Art. 2, p. 4, a dos anys o dos cursos acadèmics amb l'obligatorietat d'assistir a les classes de valencià i fer totes les activitats formatives d'aquesta matèria durant el període que dure l'exempció per residència temporal.

a.15) Concretar que l'oferta equilibrada de docència que s'ha d'impartir en valencià i en castellà en el Batxillerat implica que els percentatges d'hores lectives que s'impartiran en una i altra llengua són iguals.

a.16) Redactar la proposta de Programes Plurilingües de la Formació Professional i d'altres ensenyances de manera paral·lela a la previsió d'ús de les llengües oficials que es fa en el Batxillerat, amb percentatges similars d'ús de les llengües oficials i amb la possibilitat d'introduir les llengües estrangeres en la docència d'alguna ANL.

a.17) Promoure que les universitats potencien la formació lingüística i en didàctica de les llengües en situacions de plurilingüisme que es proporciona al professorat durant la seua formació inicial, especialment en els graus de Mestre i en el Màster de Formació del Professorat de Secundària, per tal d'assegurar una competència lingüística i didàctica adequada en les diferents llengües dels programes educatius oficials (les dues llengües oficials i, com a mínim, una llengua estrangera).

a.18) Reforçar els requisits lingüístics en les proves d'accés a la funció pública en l'àmbit educatiu, tant en les llengües oficials com en una llengua estrangera.

a.19) Aprofundir en els programes formatius lingüístics i de didàctica de l'educació plurilingüe del professorat en exercici.

a.20) Potenciar els programes d'innovació docent centrats en la pràctica de l'educació plurilingüe.

a.21) Potenciar els projectes d'investigació universitaris sobre els diferents aspectes de l'educació, amb la prioritització de les línies de recerca sobre aquesta temàtica en les convocatòries d'ajudes a la investigació.

b) Altres aspectes que seria convenient que estiguessen previstos en el decret

Si qualsevol procés educatiu comporta una gran complexitat pel que fa als elements que en formen part, en el cas de l'educació plurilingüe aquesta complexitat es multiplica. Però entenem que és convenient que, en la mesura de les possibilitats, el futur decret que regularà el plurilingüisme a la Comunitat Valenciana tinga en compte la major quantitat possible dels factors que en formen part. Sense ànim de ser exhaustius, enumerem alguns aspectes que pensem que s'haurien d'incloure en el decret:

b.1) Caldria fer referència a l'aprenentatge inicial de la lectoescriptura, amb els criteris per a la incorporació de la lectura i l'escriptura en les tres llengües.

b.2) Caldria que hi hagués referències a l'educació intercultural i a la incorporació als programes plurilingües de l'alumnat que té una primera llengua diferent de la castellana i del valencià.

b.3) Caldria aprofundir l'apartat metodològic, amb la incorporació dels pressupòsits metodològics de l'educació plurilingüe: tractament integrat de llengües i tractament integrat de llengües i continguts, tal com emanen del Consell d'Europa.

b.4) Caldria preveure i fomentar la participació dels pares, important en qualsevol procés educatiu i fonamental en els programes educatius plurilingües.

b.5) Caldria fer una previsió de recursos humans i econòmics per a l'aplicació del *Programa Plurilingüe Avançat*, ja que sense recursos addicionals serà difícil que molts centres públics puguen adherir-se al programa.

b.6) La pràctica de l'educació plurilingüe implica la utilització de materials i recursos didàctics específics d'una certa complexitat, ja que han de preveure tots els aspectes metodològics propis del tractament integrat de llengües i del tractament integrat de llengua i continguts. En l'actualitat no existeixen en el mercat materials elaborats des de la perspectiva metodològica de l'educació plurilingüe, i la

complexitat dels materials dificulta la possibilitat que siguin elaborats pels equips docents de cada centre educatiu. És per això que caldria preveure els mecanismes per a l'elaboració i l'intercanvi d'aquests recursos.

Alacant, Castelló, València, 16 de juny de 2011

Referències bibliogràfiques

- BAKER, C. (1997) *Fundamentos de Educación Bilingüe y bilingüismo*. Madrid, Càtedra, p. 226-234 [original en anglés del 1993].
- BALDAQUÍ, J. M. (2000) *Els programes educatius bilingües a la comarca de l'Alacantí. Estudi sociolingüístic*. Alacant, Universitat d'Alacant [tesi doctoral].
- CENOZ, J.; GENESEE, F. (1998) *Beyond Bilingualism. Multilingualism and Multilingual Education*. Clevedon, Multilingual Matters.
- CLOUD, N.; GENESEE, F.; HAMAYAN, E. (2000) *Dual Language Instruction*. Boston, Heinle & Heinle.
- CUMMINS, J. (1986) "Bilingualism, cognitive functioning and education" dins de J. Cummins i M. Swain, *Bilingualism in Education*. Londres-Nova York, Longman [publicat per primera vegada el 1979].
- CUMMINS, J. (2002) *Lenguaje, poder y pedagogía*. Madrid, Secretaría General Técnica del MECD i Editorial Morata [original en anglés del 2000].
- FRANCIS, N. (2000) "The Shared Conceptual System and Language Processing in Bilingual Children: Findings from Literacy Assessment in Spanish and Náhautl", *Applied Linguistics*, 21(2), p. 170-204.
- GENESSE, F. (2004) "What do we Know About Bilingual Education for Majority-Language Students" dins de BHATIA, T. K.; RITCHIE, W. C. (2004) *The handbook of bilingualism*. Malden, Massachusetts, Blackwell Publishing, p. 547-576.
- LANDRY, R.; ALLARD, R. (1990) "Contact des langues et développement bilingue: un modèle macroscopique" *La revue canadienne des langues vivantes / The Canadian Modern Language Review*, 46, p. 527-553.
- LANDRY, R.; ALLARD, R. (2000) "Langue de scolarisation et développement bilingue : le cas des acadiens et francophones de la Nouvelle-Écosse, Canada". *Diversité Langues*. Disponible en: <http://www.telug.quebec.ca/diverscite>.
- LAPLANTE, B. (2000) "Apprendre en sciences, c'est apprendre à parler sciences: des élèves de l'immersion parlent des réactions chimiques". *La revue canadienne des langues vivantes / The Canadian Modern Language Review*, 57 (2), p. 245-271.
- LÓPEZ VARONA, J. A. (dir.) *Avaluació del sistema Educatiu. Rendiment acadèmic dels alumnes de 4t curs de l'ESO. Any 2000*. València, Institut Valencià d'Avaluació i Qualitat Educativa.

MAY, S.; HILL, R.; TIAKIWAI, S. (2004) *Bilingual/Immersion Education: Indicators of Good Practice*. New Zealand Government - Ministry of Education.

PASCUAL, V. (2006) *El tractament de les llengües en un model d'educació plurilingüe per al sistema educatiu valencià*. València, Generalitat Valenciana.